

УДК 339.138.(477)

ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ПІДХОДІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

С. Кудин

Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, м. Львів, просп. Свободи, 18

В статті аналізуються зміни, що відбуваються в системі державних закупівель в сучасних умовах. Зокрема, державні закупівлі розглядаються не тільки як адміністративний інструмент економічної політики держави, але й бажаний для підприємств інструмент економічного характеру. Стисло розглядається зарубіжний досвід діяльності контрактної системи. Значна увага приділяється елементам комплексу маркетингу при визначенні виконавців державних замовлень.

Ключові слова: державні закупівлі, державні замовлення, державний контракт, ціна.

В умовах сучасної змішаної економіки, коли держава виконує роль економічного суб'єкта, змінюються підходи у сфері економічної політики держави. Держава у своїй діяльності має можливість використовувати широке коло методів та інструментів впливу на параметри національної економіки, і одним з найбільш потужних серед них є державні закупівлі. Переважно державні закупівлі розглядаються в системі інструментів здійснення адміністративного регулювання з метою узгодження інтересів суб'єктів господарювання і суспільства в цілому. Проте їх можна розглядати і з точки зору фінансово-бюджетного регулювання, тобто як економічний інструмент державного регулювання.

Державні закупівлі є системою економічних, правових, адміністративних методів, форм, прийомів, інструментів та важелів впливу та відносин, що виникають з приводу закупівлі за державні кошти. Основними інструментами реалізації державних закупівель є державні замовлення та державний контракт.

Державні закупівлі ґрунтуються на таких принципах:

- економічності, тобто повинні передбачити найкращу з можливих комбінацій якості та ціни;
- справедливості та неупередженості при прийнятті рішення щодо надання контрактів;
- гласності - процес закупівель повинен бути прозорим, інформація доступною, торги - публічними, всі рішення повинні реєструватись;
- ефективності - правила процесу закупівель повинні бути повними, а процедури простими та швидкими;

– підзвітності.

Державне замовлення - це засіб прямого державного регулювання господарських зв'язків між державою як замовником і підприємством як виконавцем, спосіб реалізації суспільних державних потреб, концентрації та ефективного витрачання державних ресурсів, форма співробітництва держави і суб'єктів господарської діяльності під час вирішення особливо важливих стратегічних завдань. Суть державного замовлення полягає формуванні контрактній основі обсягів та складу продукції, необхідної для потреб держави, та розміщення державних контрактів на її постановку серед суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності [3, с.48].

Державні замовники - це міністерства, інші центральні органи державної виконавчої влади України, державні адміністрації, державні організації та установи, уповноважені Кабінетом Міністрів України укладати державні контракти з виконавцями державного замовлення.

Виконавцями державного замовлення є суб'єкти господарської діяльності України всіх форм власності, які виготовляють і поставляють продукцію для державних потреб відповідно до умов укладеного контракту.

Державний контракт - це договір, укладений державним замовником від імені держави з виконавцем державного замовлення, в якому визначені економічні та правові зобов'язання сторін і обумовлені взаємовідносини замовника і виконавця. Контрактна система спрямована на посилення державної підтримки пріоритетів, які забезпечують структурну перебудову, економічну стабільність.

В Україні введено державну контрактну систему 1995 року. Механізм дії контрактної системи ґрунтується на класифікації замовлень - контрактів за видами і сферами господарського застосування. На підставі цієї класифікації розробляють типові форми контрактів, що є ґрунтом для переговорів між державними відомствами і підприємствами, під час яких визначають порядок формування ціни контракту, режим контролю за його дотриманням і коректування в міру зміни зовнішніх умов виконання замовлення.

Фінансування державних контрактів провадиться за рахунок Державного бюджету України в межах коштів, передбачених на ці цілі та інших джерел фінансування. Обласні державні адміністрації мають право формувати регіональний державний контракт у межах коштів відповідних бюджетів. Виконавці контрактів самостійно забезпечують їх виконання матеріально-технічними ресурсами, за винятком спеціальних ресурсів, виробництво і споживання яких контролюється органами державної виконавчої влади. Контроль за виконанням державних замовлень здійснюють держави замовники та Міністерство економіки України.

Контракт як форма управління держзамовленнями широко відомі в світі і апробовані практикою десятиріч. Контракти застосовуються у Великобританії, Франції, Німеччині та інших країнах з ринковою економікою, але найбільшого поширення вони набули у США, де створена і вже багато років функціонує Федеративна контрактна система.

Сполучені Штати Америки - одна з країн, що має багатий досвід у сфері державних закупівель, особливо в частині їх інформаційного забезпечення. Перший Закон про врегулювання федеральної системи державних закупівель був прийнятий у США ще в 1792 р., відповідно до нього повноваження в галузі

закупівель для державних потреб було покладено на Міністерство фінансів і Міністерство оборони. У 1994 році законодавство США було піддане ґрунтовній ревізії, результатом якої стало прийняття нового Закону про вдосконалення федеральних закупівель, що призвело до модернізації інформаційної політики з питань формування та використання інформаційних ресурсів у системі. Було проаналізовано також організацію процедур державних закупівель (до 1994 року нараховувалося близько 800 законів та правил). Тепер федеральним уповноваженим органам з питань державних закупівель надається більша самостійність при виборі форм, методів і способів проведення закупівель.

Закон суттєво спростив контрактну процедуру для дрібних закупівель і одночасно підтримав електронну комерцію. Електронні торги переважно використовуються для закупівель за спрощеними процедурами, по контрактах вартістю до 100 тис. дол.

З точки зору інтеграції України в Європейський Союз цікавим є його досвід у сфері державних закупівель. Державні закупівлі в ЄС - це великий і прибутковий ринок для потенційних продавців (постачальників). За оцінками, державний сектор Співтовариства складається із замовлень на державні закупівлі на суму до 600 мільярдів євро, а держав-членів Європейської зони вільної торгівлі (ЄЗВТ) - до 50-60 мільярдів на рік. Державні закупівлі в ЄС регулюються спеціальними Директивами по поставках продукції, робіт, послуг. Існують спеціальні видання інформаційного характеру в країнах-членах ЄС та системи електронних комунікацій (електронна пошта, Інтернет) як на рівні Співтовариства, так і всередині країн. Регулятивною діяльністю займаються спеціальні агентства з питань державних закупівель.

З точки зору маркетингу, ринок державних установ - це особливий сегмент національного ринку, який формується з організацій урядових та місцевих органів влади, котрі закупають та орендують товари, необхідні для виконання своїх основних владних функцій. На них впливають чинники навколишнього маркетингового середовища, особливості організації, міжособистісні відносини. Особливістю закупівель від імені держави є те, що за ними ведеться строгий контроль як з боку політичних груп так і з боку держави за цільовим витрачанням коштів на підприємствах, тому весь процес є достатньо забюрократизованим [2, с. 206].

Розвиток ринкових відносин в Україні супроводжується становленням конкуренції, що призводить до зміни чинників навколишнього середовища підприємств - учасників процедур державних закупівель. Основні умови успішної діяльності підприємства в конкурентному середовищі передбачають необхідність постійного змагання за споживача на ринку збуту своїх товарів, особливо тих, де здійснюються державні закупівлі, що забезпечує уникнення загрози банкрутства та систематичного підвищення ефективності виробництва для досягнення конкурентних переваг. З метою економічного стимулювання виконання державних замовлень виконавцям можуть бути надані пільги щодо податку на прибуток, цільові дотації і субсидії, кредити на пільгових умовах, валютні кошти, митні та інші пільги.

Закупівлі від імені державних установ охоплюють найрізноманітніші товари і послуги, необхідні для досягнення державних цілей. Тому, держава виступає величезним ринком для виробників та проміжних продавців. У 2008 році загальна

сума коштів за укладеними договорами в результаті проведених процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти в Україні становив 167 млрд гривень, що складає 17,5 % ВВП за відповідний період, що свідчить про вагомість участі держави в ринковому розподілі благ [1].

Процедури урядових закупівель з точки зору постачальників є складними оскільки передбачають значні обсяги паперової роботи, надмірне регулювання, затягування з прийняттям рішень, часті зміни серед чиновників, відповідальних за закупівлі, постійні зміни в політичних установах.

Проте державні установи часто допомагають постачальникам тим, що розповсюджують інформацію про свої потреби і про особливості процедури закупівель.

Державні закупівлі здійснюються двома основними методами: прямі угоди, які є обов'язковими до виконання для підприємств-монополістів та підприємств з державною часткою власності і шляхом проведення конкурсів серед приватних підприємств.

Світова практика відпрацювала важливий універсальний інструмент для здійснення державних закупівель – проведення відкритих чи закритих торгів (тендерів). Такий механізм впроваджено з липня 2000 року і в Україні.

Тендер (від англ. *tend* – обслуговувати) має декілька визначень. По-перше, це конкурентні торги відкритого типу (відкритий тендер) або закриті, для обмеженого числа учасників (закритий тендер), конкурсна форма розміщення замовлень; по-друге, це письмова пропозиція, заява про підписку на цінні папери, про намір укласти угоду або поставити товари; по-третє, це ціна на товар, яка запропонована його виробником, виходячи з рівня цін, що запропоновані його конкурентами.

В історії тендерної практики був період, коли переможці торгів визначалися виключно на підставі найменшої запитаної ціни. Як відомо ціна є одним із головних компонентів комплексу маркетингу, і особливо в сфері державних закупівель їй приділяється вагоме значення. Проте, найнижча ціна зовсім не обов'язково означає необхідну якість, та може бути єдиним визначальним фактором тільки в окремих випадках, коли до участі в торгах залучаються постачальники, підрядники або консультанти, відомі замовнику як виконавці, що стабільно забезпечують необхідний рівень якості. Тому, з поглибленням розвитку тендерних процедур, замовники були змушені вводити в конкурсні документи додаткові вимоги по якості, які в ряді випадків могли стати визначальними. особливості тендерної документації та критеріїв відбору переможців торгів залежать також від їх видів. Зокрема виділяють торги на поставку товарів, виконання робіт і надання послуг.

Торги на поставку товарів застосовуються при закупівлі промислової й іншої товарної продукції для потреб державного і приватного сектора. Вони передбачають найточніший опис закупівлі при найменшій кількості невідомих, або змінних величин. Пріоритетним є ціновий вибір, оскільки чинник якості, обумовлюється в тендерній документації.

Торги на виконання робіт - відомі як підрядні торги. Застосовуються при необхідності наймання підрядчиків для виконання будівельних або будівельно-монтажних робіт і надання супутніх послуг. Підрядні роботи з погляду їх детального опису є значно складнішими, порівняно з поставкою товарів, оскільки

характеризуються комплексним характером і наявністю ряду невідомих і змінних величин.

Торги на надання послуг. Направлені на залучення інженерних, юридичних, фінансово-економічних та інших послуг. Складність у визначенні переможця полягає у тому, що послуги консультантів досить складно детально розділити на дрібні етапи робіт і виразити в одноманітних цінових поняттях, придатних для оцінки пропозицій претендентів. Проте, саме в цьому виді торгів - визначальним фактором при виборі консультантів є якість.

Здійснення державних закупівель передбачають таку послідовність дій:

- затвердження бюджетних призначень на відповідний бюджетний рік;
- складання кошторисів бюджетних установ і фінансових планів господарюючих суб'єктів;
- ухвалення річного календарного плану щодо закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до затверджених кошторисів і фінансових планів;
- організація і проведення процедур закупівлі;
- укладання договорів із переможцями торгів;
- виконання укладених договорів, та правильність проведених розрахунків з виконавцями у терміни та обсягах, передбачених цими договорами.

Багато фірм, що здійснюють поставки урядовим організаціям часто не керуються в своїй діяльності принципами маркетингу. Оскільки обсяг державних закупівель визначається бюджетом, то основним критерієм вибору постачальника є ціна. З тієї причини підприємства концентрують свої зусилля на зниженні витрат виробництва. У світовій практиці фірми утворюють спеціальні відділи маркетингу, котрі відповідають за роботу з постачання для урядових установ.

Головною проблемою, що дестабілізує ситуацію у сфері державних закупівель в Україні, дезорієнтує замовників, потенційних учасників та може призвести до кризи всієї системи державних закупівель є кількарізова зміна законодавства.

Одним із найбільш ефективних заходів по стабілізації ситуації у сфері державних закупівель в умовах фінансової кризи є прийняття Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти", проект якого знаходиться на доопрацюванні в Комітеті Верховної Ради України з питань економічної політики.

Також Верховною Радою України прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості" від 18.12.2008 де встановлено, що з метою захисту вітчизняної економіки від наслідків світової фінансово-економічної кризи тимчасово, до 1 січня 2011 року, закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти здійснюється у вітчизняних виробників цих товарів, робіт і послуг (юридичних та фізичних осіб), крім товарів, які не виробляються в Україні.

Таким чином, цей Закон застосовується до всіх закупівель товарів, робіт і послуг, що повністю або частково здійснюється за рахунок державних коштів.

Отже, з метою подолання кризових явищ в економіці України, забезпечення збалансованого інноваційного розвитку всіх галузей, оновлення основних фондів та створення додаткових робочих місць, стимулювання внутрішнього попиту на промислову продукцію важливо удосконалити механізм закупівлі товарів, робіт

та послуг саме вітчизняного виробництва. Це в свою чергу дозволить ефективно використовувати замовникам державні кошти, а учасникам – вітчизняним виробникам створити додаткові робочі місця та застосовувати маркетингові підходи у проведенні господарської діяльності.

1. Звіт щодо функціонування системи державних закупівель за 2008 рік
2. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. – М.: "Ростинтер", 1996. – 704 с.
3. Швайка А.А. Державне регулювання економіки: Навч посібник. – К.: Знання, 2006. – 435 с.

APPLICATION OF MARKETING APPROACHES IN THE FIELD OF GOVERNMENT PURCHASES

S. Kudyn

*Lviv National University of the name of Ivan Franko
18, prospect Svobody, Lviv, 79000*

The changes which take place in the system of government purchases in modern terms are analysed in the article. In particular, government purchases are examined not only as administrative instrument of economic policy of the state but also the instrument of economic character desired for enterprises. Foreign experience of activity of the contract system is briefly examined. Considerable attention is spared to the elements of marketing complex at determination of performers of government businesses.

Keywords: government purchases, government businesses, state contract, price.

ПРИМЕНЕНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ ПОДХОДОВ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК

С. Кудин

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79000, м. Львов, просп. Свободы, 18*

В статье анализируются изменения, которые происходят в системе государственных закупок в современных условиях. В частности, государственные закупки рассматриваются не только как административный инструмент экономической политики государства, но и желаемый для предприятий инструмент экономического характера. Кратко рассматривается зарубежный опыт деятельности контрактной системы. Значительное внимание уделяется элементам комплекса маркетинга при определении исполнителей государственных заказов.

Ключевые слова: государственные закупки, государственные заказы, государственный контракт, цена.